

Barcsa Krisztina
Fülöp Tiffany

II. INTERDISZCIPLINÁRIS VALLÁSTUDOMÁNYI HALLGATÓI KONFERENCIA - ABSZTRAKT KÖTET

2019. május 18.

Szeged 2019

II. Interdiszciplináris Vallástudományi Hallgatói Konferencia
- Absztrakt kötet

Szeged, 2019. május 18.

Szerkesztette:

Barcsa Krisztina

Fülöp Tiffany

Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar

Vallástudományi Tanszék

Szeged, 2019

Szekcióvezetők:

Prof. Dr. Dr. Máté-Tóth András DSc tanszékvezető, SZTE BTK Vallástudományi Tanszék

Dr. habil. Szilárdi Réka adjunktus, SZTE BTK Vallástudományi Tanszék

Dr. Porció Tibor adjunktus, SZTE BTK Vallástudományi Tanszék

Szilágyi Tamás óraadó, SZTE BTK Vallástudományi Tanszék

Szervezőbizottság:

Barcsa Krisztina

Hegedüs Gabriella

Szurgyiczki Zsuzsanna

Tóth Péter

Valach Csaba

Tartalomjegyzék

Programbeosztás.....	4
„A” szekció	
Heidl Sára: Event religion - események vallási töltettel.....	6
Nemes Márk: Az új vallási mozgalmak kutatómódszertana és nehézségei	7
Mikolvicz Attila: Az Istenek alkonya: szekularizáció - popkultúra - transzformáció	8
Kollár Csaba: Hitélet a mesterséges intelligencia korában	10
Tegzes Nóra Valentina: Keresztség, mint a megtérő ember átmeneti rítusa	11
Szugyiczki Zsuzsanna: Thomas Merton misztikája és a vallásközi párbeszédre gyakorolt hatása	12
Gyuris István Viktor: Szakrális tárgyak helye és szerepe a mai csíkszentdomokosi otthonokban	13
Dudás Róbert Gyula: A külföldön élő katolikus magyarok püspökének egyházi helyzete és lehetőségei a XXI. században.....	14
Szűcs Bernadett: Óegyiptomi motívumok egy keresztény apokrif szövegben: Józsefnek, az ácsnak a története.....	15
Ljubanic Ádám: A komparatív teológia szerepe a 21. századi vallásközi párbeszédben.....	16
„B” szekció	
Fodor István: Média és ideológia az "ISIS" propagandájában	17
Botye Bence: Albán iszlám	18
Dombi Gábor: A pesti zsidók első temploma(i).....	19
Tuna Rita: Azas Sálom/ Ácát Sálom - Bacher Simon alkalmi költeményei a "magyar és erdélyi izraeliták egyetemes gyűléséhez"	20
Balogh Gyula: Krúdy és a boszorkányszombat.....	21
Szabó Ernő: Collegium Iovis Cerneni	22
Hegedüs Gabriella: Vallás vs. társadalmi struktúrák: Temetkezési rítusok az őskorban	24
Magdus Tamás: Átmeneti rítusok a Ceres kultuszban	25
Tóth Péter: Mimézis, mint az elme meghosszabbítása.....	26
Barcsa Krisztina: A vallásról szóló ismeretek oktatásának relevanciája a pszichológia képzésben	27

Programbeosztás

- 9:00-10:00 Regisztráció
10:00-10:20 Nyitóünnepség
Beszédet mondja: Prof. Dr. Gyenge Zoltán, dékán

„A” szekció

A1 szekció. Elnök: Szilágyi Tamás

- 10:30-11:00 Heidl Sára: Event religion (események vallási töltettel)
11:00-11:30 Nemes Márk: Az új vallási mozgalmak kutatómódszertana és nehézségei
11:30-11:45 Kávészünet

A2 szekció. Elnök: Szilágyi Tamás

- 11:45-12:15 Miklovicz Attila: Az Istenek alkonya: szekularizáció - popkultúra -
transzformáció
12:15-12:45 Kollár Csaba: Hitélet a mesterséges intelligencia korában
12:45-14:00 Ebédészünet

A3 szekció. Elnök: Prof. Dr. Dr. Máté-Tóth András DSc

- 14:00-14:30 Tegzes Nóra: Kereszttség, mint a megtérő ember átmeneti rítusa
14:30-15:00 Szugyczki Zsuzsanna: Thomas Merton misztikája és a vallásközi párbeszédre
gyakorolt hatása
15:00-15:30 Gyuris István Viktor: Szakrális tárgyak helye és szerepe a mai
csíkszentdomokosi otthonokban
15:30-16:00 Dudás Róbert Gyula: A külföldön élő katolikus magyarok püspökének
egyházjogi helyzete és lehetőségei a XXI. században
16:00-16:15 Kávészünet

A4 szekció. Elnök: Dr. Porció Tibor

- 16:15-16:45 Szűcs Bernadett: Óegyiptomi motívumok egy keresztény apokrif szövegben:
Józsefnek, az ácsnak a története
16:45-17:15 Ljubanic Ádám: A komparatív teológia szerepe a 21. századi vallásközi
párbeszédben

„B” szekció

B1 szekció. Elnök: Prof. Dr. Dr. Máté-Tóth András DSc

- 10:30-11:00 Fodor István: Média és ideológia az "ISIS" propagandájában
11:00-11:30 Botye Bence: Albán iszlám
11:30-11:45 Kávészünet

B2 szekció. Elnök: Prof. Dr. Dr. Máté-Tóth András DSc

- 11:45-12:15 Dombi Gábor: A pesti zsidók első temploma(i)
12:15-12:45 Tuna Rita: Azas Sálóm/ Ácát Sálom - Bacher Simon alkalmi költeményei a "magyar és erdélyhoni izraeliták egyetemes gyűléséhez"
12:45-14:00 Ebédszünet

B3 szekció. Elnök: Dr. habil. Szilárdi Réka

- 14:00-14:30 Balogh Gyula: Krúdy és a boszorkányszombat
14:30-15:00 Szabó Ernő: Collegium Iovis Cerneni
15:00-15:30 Hegedüs Gabriella: Vallás vs. társadalmi struktúrák: Temetkezési rítusok az őskorban
15:30-16:00 Magdus Tamás: Átmeneti rítusok a Ceres kultuszban
16:00-16:15 Kávészünet

B4 szekció. Elnök: Dr. habil. Szilárdi Réka

- 16:15-16:45 Tóth Péter: Mimézis, mint az elme meghosszabbítása
16:45-17:15 Barcsa Krisztina: A vallásról szóló ismeretek oktatásának relevanciája a pszichológia képzésben
17:15-17:45 Záróünnepség
Beszédet mondja: Prof. Dr. Dr. Máté-Tóth András DSc, tanszékvezető

Event religion - események vallási töltettel

Heidl Sára

Az event religion egyfajta vallási vagy hitbeli turizmus. A vallási turizmus azt jelenti, amikor a hívők meglátogatnak egy szent helyet egy szent időpontban, vagy amikor spirituális feltöltődésre, egyedüllétre vágnak. A vallási turizmus és az event religion között az a különbség, hogy az előbbi esetben a szent hely vagy idő állandó, vagy visszatérő. Az event religion esetében ez lehet egyszeri, vagy nem szigorú körülményekhez kötött időpont. A személy vallási szempontból látogatja meg a helyet, míg az event religion esetében ez lehet profán vagy inkább személyesebb, mint hitbeli megközelítés. A vallási turizmusnál általában valamilyen egyházhoz tartozó személyek alakítják ki a közösséget, míg az event religion esetében ez a közösség és az esemény maga is ideiglenes.

Ezek a közösségek létrejöhetnek egy bizonyos időben és helyen, mint egy ünnep, egy politikai esemény, vagy egy fesztivál. A résztvevők egy olyan természetfeletti, transzcendens közösségi tudat által kapcsolódnak, kötődnek össze, mely egy valódi közösséget formál arra a néhány napra, amit együtt töltenek. Számukra ez az úgynevezett „szent” hely és idő. Olyan kapcsolatot alakít ki idegenek között, melyek nem alakulnának ki más körülmények között, és nem feltétlenül folytatódnak az év többi napján. Nem szükséges, hogy igazán megismerjék egymást, az esemény maga alakítja, hogyan kapcsolódnak egymáshoz a résztvevők. Ezek az elemek megjelennek a legtöbb profán fesztiválon, azonban vannak olyan fesztiválok, melyek kimondottan spirituálisak, vagy van egy vallási jellegük.

Egy ezoterikusnak hívott fesztiválon végzett kutatás eredményeit elemezve igyekszem megtalálni azt, mit hívnak az emberek hitnek, spiritualitásnak és ezotériának. Ezen a rendezvényen az embereknek van valamilyen hite, de ez a hit különböző vallások és profán tevékenységek elemeiből áll össze. Ezáltal nem lehet vallásként definiálni és a résztvevők sem feltétlenül hívják magukat vallásosnak. Mégis, egy spirituális, transzcendens élményként élik meg azt az időszakot, amelyet ott töltenek.

Milyen előnyei vannak az event religion-nek? Az intézményesedett vallásosság vezető szerepe egyre inkább háttérbe szorul, a személyes hit ezáltal előtérbe kerülhet. Ezek az események segíthetnek abban, hogy lelki feltöltődést, spirituális közeget nyújtsanak a maga módján vallásos ember számára, elősegítve, hogy transzcendens élményeket élhessen át, és közösséget hozzanak létre a megfelelő helyen és időben.

Az új vallási mozgalmak kutatómódszertana és nehézségei

Nemes Márk

Előadásomban az új vallási mozgalmak (nemzetközi szaknyelvben *New Religious Movements*, vagy NRM) vallástudományban is használt terminológiáját és korábbi kutatómódszertanát mutatom be, kiemelve a problémás és újraértelmezésre szoruló kérdésköröket.

Előadásom célja, hogy rámutassak a módszertani és definíciós keretek korlátozó és torzító tényezőire ezen vallási jelenségek kutatásával kapcsolatban, valamint a fent említett kérdésekben lehetséges megoldási perspektívákat is felvetek. Az általam használt definíciókat többek között Murray Rubinstein, Eileen Barker, Peter Clarke, Roy Wallis, valamint Derek Daschke és Michael Ashcraft vonatkozó publikációi alapján mutatom be, kiemelve azok legfontosabb téziseit az NRM mozgalmakkal kapcsolatban. Előadásomban rámutatok az *insider* és *outsider* szemléletmód okozta közvetlen és közvetett problémákra; a szövegkorpusszal kapcsolatos szemléletmódbeli változtatás szükségére (kiemelten a 'szent szövegek' fogalmának megváltozására, valamint azok szigorúan rögzített, vagy rugalmas értelmezésére); a rítusok átalakulásának és személyessé válásának kérdéskörére; valamint az újfajta szerveződési modell okozta megfigyelési és statisztikai mérési nehézségekre. Mindezeket saját korábbi kutatásaim, valamint az említett szerzők tanulmányai segítségével illusztrálom.

Prezentációm végén egy módszertani tervezetet is bemutatok, mellyel véleményem szerint hatékonyabban lehet az NRM mozgalmakat közösségi szinten elemezni és összevetni.

Az Istenek alkonya: szekularizáció – popkultúra – transzformáció

Mikolvicz Attila

Wagner nagyhatású opera-folyamának utolsó darabjában, Az Istenek alkonyában a szerző stílszerűen kora népszerű zenés műfajának közvetítésével tulajdonképpen előre vetítette, hogy eljön majd a nap, amikor a régi korok isteneinek leáldozik.

Nehéz visszatekintve megmondani, hogy a világi hatalom szekularizációs lépései bátorították-e a felvilágosodás filozófusait a vallásokkal, és az egyházakkal szembeni bátrabb állásfoglalásra – mint például VIII. Henrik kolostorfeloszlatásai –, vagy pont fordítva, a filozófusok – mint Voltaire – tüzelték fel az uralkodó és egyéb társadalmi osztályokat, de kétségtelen, hogy e korszaktól kezdve erősödött fel egyfajta „tiszteletlenség” a vallásokkal, istenségekkel és más vallási szereplőkkel szemben.

Az amerikai vallástudomány már egy ideje foglalkozik a popkultúra és vallás egymásra hatásával. Nyilvánvaló, hogy a különféle művészeti ágak népszerű műfajaiban is megjelennek a vallások, azok kiemelkedő alakjai és üzenetük. Ez a teljes művészettörténeten átívelő természetes jelenség. Előadásomban arra keresem a választ, hogy mennyire figyelt fel a vallástudomány arra a mozzanatra, hogy a XXI. század elsősorban hollywoodi film és televíziós termékei milyen könnyű kézzel nyúlnak bizonyos istenségekhez, és milyen hatása van ennek a Z generációra, akik már teljesen a digitális technológiák korában születtek és szocializálódtak.

A filmipar hajnalán még a látványos történetmesélés, és a viszonylagos történeti hűség jellemezte a vallások, illetve a ma már nem feltétlenül élő vallásként fennmaradt mitológiák bemutatását. Mivel a görög és a skandináv/germán félistenek és hősök örvendtek jelentős népszerűségnek, az ő filmes vagy rajzos megjelenítésük kezdett el először eltávolodni a történészek és irodalomtudósok által felkutatott életrajzuktól.

Igyekeztem a szakirodalomban arra vonatkozó adatokat találni, hogy kutatta-e valaki ezt a megközelítést vagy szegmenst, de a rendelkezésemre álló eszközökkel nem sikerült olyan cikket vagy írást találni, hogy milyen ív mentén bátorodtak fel a popkulturális művészek, hogy például Zeust „gond nélkül” megölték a filmkészítők a Titánok Haragja című mozifilm végén vagy Thor (és családja) végül egy „egyszerű” földönkívüli superhőssé transzformálódott a Marvel univerzumban –, hogy csak néhány példát említsünk.

Bár ez pusztán hipotézis, talán azzal magyarázható ez, hogy az alkotók úgy vélték, nem sértenek meg senkit egy gyakorlatilag élő vallásként már nem funkcionáló hitrendszer egyedi feldolgozásával, illetve nem kell tartaniuk a hívek vagy a vallási szervezetek haragjától.

Ezzel párhuzamosan egyre szembe ötlőbb az is, hogy az aktív vallásokkal szembeni hozzáállás is bátrabb lett, elég, ha csak a Southpark rajzfilmsorozatra vagy a Charlie Hebdo hetilapra gondolunk.

Néhány interjút készítettem 12 és 18 év közötti fiatalokkal, hogy ők hogyan érzékelik ezt a jelenséget, hogyan viszonyulnak Istenhez, illetve a superhősökhöz. Válaszaik sok tekintetben érdekesek. Látható például, hogy számukra teljesen elfogadható, hogy a mitológiai figurák

megfogható superhősökként jelenjenek meg, míg egy élő vallás fő alakjának megjelenítése aggályokat vetne fel, bár van, akinek ez is elfogadható lenne. Az egyértelműen levonható, hogy ezt a témakört érdekesebb lenne mélységében kutatni. Remélem, hogy előadásommal sikerül erre jelenségre irányítani a figyelmet, és lesz lehetőség a későbbiekben bővebb kutatásokra a témában, hiszen a Z generáció kulturális realitása alapjaiban határozhatja meg a vallásfejlődés irányát a XXI. században.

Hitélet a mesterséges intelligencia korában

Kollár Csaba

Amikor a mesterséges intelligencia, vagy a gondolkodó gépek fogalmát halljuk, akkor a fogalomra a vallásos és az ateista emberek egyaránt meglehetősen heterogén asszociációs válaszokat adnak. A fogalom diverzív jellegét jól mutatja az is, hogy a téma különböző filozófiai, technológiai, vallási megközelítéseiben az egyes tudományterületek művelői gyakran még a közös hangot és a közös fogalomkészletet sem találják meg egymással.

A mesterséges intelligencia jelenlegi állapota és a közeljövőben realizálódó fejlesztési eredményei a technikai megközelítés szerint viszonylag jól körülhatárolják a digitális bölcsészet, s ezen belül a digitális vallástudomány működési területeit, vagyis a mesterséges intelligenciával támogatott számítógépes megoldások alkalmazását többek között a régi, kézzel írott szöveget azonosításában, a szövegvariánsok megjelenítésében, a különböző fordítások és bibliamagyarázatok összevetésében, a szövegek digitális átiratában, a különböző szövegek közötti kapcsolatok feltérképezésében, a képi információk (festmények, rajzok) gépi feldolgozásában, a kultúrakutatásokban, a források azonosítására használt metaadatok közötti kapcsolati háló megrajzolásában és a kulturális/nemzeti emlékezet (újra)értelmezésében.

Bizonytalansággal a távolabbi jövő kapcsán találkozhatunk, és az előadás is inkább e bizonytalansággal kíván foglalkozni bővebben. A mesterséges intelligencia fejlődése, és e fejlődés részeként az emberrel azonos, vagy azt meghaladó gépi intelligencia megjelenése (szingularitás) gyökereiben változtatja meg a társadalmakat, és benne a (vallásos) embert. A technikai, technológiai fejlődés ugyanis annyira felgyorsul, számos esetben az embertől függetlenül önjáróvá válik (Sheridan-skála utolsó szintje), s nem mindegy, hogy ezeket a gépi entitásokat milyen etikai posztulátumok alapján készítjük fel az önálló életre, illetve, hogy ezek a gépek milyen etikai alapelveket örökítenek a következő gépi generációkba. Olyan kérdések kerülnek előtérbe – és előadásomban ezekre keresek reális válaszokat – mint hogy mitől függ az, hogy egy gépet egy vallásos közösség befogad-e, van-e, lehet-e morális felelőssége a mesterséges intelligenciának, lehet-e istenhite egy gépnek, hogyan értékeljük azokat a megoldásokat, amikor egy ember teljes emlékezete egy gépi memóriába örökítődik, hogyan tekintünk az ember-gép hibridekre, különösen akkor, amikor az emberi agy kapcsolódik a mesterséges intelligenciához, vagy az emberi agysejtek egy részét helyettesítik mesterséges intelligenciával. Az olyan kérdések sem hagyhatók figyelmen kívül, mint hogy a mesterséges intelligencia részesülhet-e az egyházi szentségek felvételében. Az előadó tudatosan törekszik a hallgatósággal való közös gondolkodásra annak érdekében, hogy a mesterséges intelligencia utópiaként, és ne disztópiaként jelenjen meg a jövőben.

Keresztség, mint a megtérő ember átmeneti rítusa

Tegzes Nóra Valentina

A megtérés jelensége egy rendkívül érdekes vizsgálati téma. Ez egy olyan belső folyamat, melynek hatására az egyén szakít egy korábbi meggyőződésével, hitrendszere átalakul és nyitottá válik egy új életszakasz megkezdésére. A jelenséget számtalan szempontból megközelíthetjük, vizsgálhatjuk például a motivációkat pszichológiai módszerekkel, tekinthetjük szociológiai szempontból a megtérést követő, a korábbiaktól eltérő szokásokat, illetve elemezhetjük a történelmi és az irodalmi hagyományban élő megtérés történeteket. A *conversio* lehet egy hosszabb periódus eseményeinek eredménye, azonban maga a felismerés egy pillanat. Elköteleződni egy vallás mellett komoly döntés, egy vallási közösség részévé válni pedig egy tudatosan vállalt procedúra, melyhez előkészítés és megfelelő rituálék szükségesek. Ezek arra szolgálnak, hogy segítsék a megtérőt korábbi identitásától megválni és felkészülni az új életszakaszba való belépésre. A folyamat részeként a közösség tagjai révén megismeri a későbbiekben számára is követendővé váló gyakorlatokat, elvárásokat.

A szent keresztség az egész keresztény élet alapja, a lelki élet ajtaja (*vitae spiritualis ianua*) és kapu a többi szentséghez. A keresztség által megszabadulunk a bűntől, és mint Isten fiai születünk újjá, Krisztus tagjai leszünk, betestesülünk az Egyházba és részeseivé válunk az Egyház küldetésének. (Katekizmus, 1213.)

A római katolikus valláson belül az Egyház Törvénykönyvében a 849-től 878-ig terjedő kánonok szabályozzák a keresztség szentségének felvételét, kitérve annak kiszolgáltatására, az ebben résztvevőkre, illetve a liturgia egyes eszközeire és elemeire. Előadásom a római katolikus felnőtt keresztség liturgiáját vizsgálja olyan beavatási rítusként értelmezve, amely – egyéb funkciói mellett – a katolikus közösségbe való belépést biztosítja. Ehhez Victor Turner és Mary Douglas munkái mellett Arnold Van Gennep elméletét használom fel. Az utóbbi alapján ezek a rítusok a következő elemeket tartalmazzák: (1) preliminális (avagy elválasztó) szakasz, (2) liminális (avagy határhelyzeti) szakasz, végezetül pedig (3) posztliminális (avagy befogadó, reintegráló) szakasz. Az elemzésem során a kereszstelkedő személy és a közösség kapcsolatát helyezem a középpontba.

Thomas Merton misztikája és a vallásközi párbeszéd kialakulására gyakorolt hatása

Szurgyiczki Zsuzsanna

Thomas Merton (1915-1968) amerikai trappista szerzetes élete számtalan fordulatot rejtett. Vallási szempontból a legjelentősebbnek mondható az 1938-as megtérés-élménye és az 1958-ban átélt misztikus tapasztalata. Az előbbi a katolikus vallás felé fordította, az utóbbi pedig a globális kérdések és problémák irányába terelte a szerzetest.

Előadásomban Merton louisville-i misztikus tapasztalatának jellegzetességeit, valamint a misztikus élményt követő személyes és globális változásokat mutatom be. Elemzésemben először a hidegháborús kontextust és ennek kapcsán a misztikus tapasztalat interpretációjának jellegzetességeit tárgyalom. Másodsorban a misztikus tapasztalat után született műveket mutatom be: a Keresztes Szent János által írt misztikus művek elemzéseire koncentrálna. Végül pedig kitérek Merton és D.T. Suzuki (1870-1966) japán zen kutató közötti eszmecserékre, valamint Merton szerepére a vallásközi párbeszéd kialakulásában.

Szagrális tárgyak helye és szerepe a mai csíkszentdomokosi otthonokban

Gyuris István Viktor

Dolgozatom a szagrális tárgyak elhelyezkedését, típusait, elrendezését alakító tényezőket és a használatot vizsgálja. Csíkszentdomokoson tizennégy háztartás szagrális tárgykészletét tártam fel, összesen 580 tételnyi tárgyat dokumentálva. A mai csíkszentdomokosi otthonokra nem jellemző a szent és profán tér vagy tárgyak elkülönítése, ehelyett ezek különböző tárgye gyütteseket, kompozíciókat alkotnak. Gyakran találkozhatunk a tisztaszobában gondosan kialakított kompozíciókkal, azonban ezek célja a reprezentáció és az emlékek őrzése, az élő kultuszok tárgyai a mindennapokban használt terekben kapnak helyet. Így felfedezhetjük őket a hűtők, vagy a mikrohullámú sütők tetején, a konyhapult fölötti polcokon, telezsúfolt kredencekben. A családi fényképek és a különböző identitásjelzők szinte törvényszerűen vegyülnek a szagrális tárgyak közé. Egy egymás mellé halmozó tendencia jellemző, a régebbi, esetleg divatjamúlt tárgyak sem kerülnek ki a kompozíciókból, legfeljebb átengedik a fő helyet az újabbak számára, amely magatartás a megőrzésnek kedvez. A tárgyak értelmezése és elrendezése is szorosan személyhez kötött. Nagyban függ az egyén motivációjától és szépérzékétől milyen kompozíciókat hoz létre, másrészt a rá jellemző mindennapi rutin is jelentős szereppel bír a tárgye gyüttesek spontán módon történő kialakulásában. A kor előrehaladtával egyre jobban leszűkül az élettér, ilyenkor az állandó és pillanatnyi kompozíciók a napközben is használt ágy köré koncentrálnak. Az intenzív használatban történő bekeveredés nem a szakralitással szembeni tiszteletlenség jele. A vallásosság az életük olyan szerves és elválaszthatatlan részét képezi, hogy a rutin kiküszöbölhetetlenül újratermeli az egyszerre szent és profán tárgye gyütteseket. A profán így nem deszakralizálja a szent tárgyakat, hanem az erős hit által szakralizálódhatnak a profán tárgyak akár a rádió és a számítógép is. Az egyes kompozíciók és hozzájuk kötődő gyakorlatok viszonylag jól elkülönülő funkciók szerint csoportosíthatók. A szent terek kialakításának módja és az itt végzett gyakorlatok esetében a legfőbb meghatározó tényező a szagrális kompozíciókat kialakító család vagy egyén saját motivációja. Kutatásom tapasztalatai alapján öt funkciót különítettem el: dekoráció és reprezentáció, védelmi és segítő szerep, megemlékezés és elhunytal való kommunikáció, szimbolikus társaság, templom helyettesítése.

A külföldön élő katolikus magyarok püspökének egyházi helyzete és lehetőségei a XXI. században

Dudás Róbert Gyula

A Magyar Diaszpóra Tanács számításai alapján jelenleg a Kárpát-medencén kívül 2,7 millió magyar, illetve olyan magyar származású személy él, aki magát magyarnak tartja, lehetőségeihez képest rész vesz a magyar szervezetek rendezvényein, illetve nagyjából felük ismeri és használja is a magyar nyelvet.

Arra a kérdésre vonatkozóan, hogy közülük mennyien római és görög katolikusok pontos számítások nincsenek, mindenesetre világszerte nagyjából 35-40 római és görög katolikus lelkipásztor él, akik szolgálatukat elsődlegesen a magyar hívek ellátásában látják el.

Az ő koordinálásuk céljából már az 1900-as évek első felében többször is felmerült az, hogy a külföldön élő magyarok püspököt kapjanak, de ez először csak Irányi László (1923-1987) 1983-as püspöki kinevezésével valósult meg.

Előadásom célja, hogy megvizsgáljam az ő és utódainak /Miklósházy Attila SJ (1931-2018), illetve Cserhádi Ferenc (1947-)/ kinevezésének körülményeit, illetve azt, hogy – különösen a jelenleg is hivatalban lévő püspök – milyen egyházi kihívások között gyakorolja a hivatását.

Előadásomban fel kívánok vetni olyan, a jelenleg hatályos Egyházi Törvénykönyvben szereplő megoldási javaslatokat, amelyek az elég nehéz helyzetben lévő, kontinenseken áthúzódó, magyar nyelven zajló pasztorációt elősegíthetnék.

Előadásomban kifejezetten ki szándékozom térni a személyi plébániák, a világi lelkipásztori munkatársak kérdésére, s arra, hogy a hatályos CIC alapján ezt hogyan tudná koordinálni a külföldi magyarok ellátásával megbízott Esztergom-budapesti segédpüspök. Meg kívánom vizsgálni, hogy mit jelenhet ebben az esetben a püspöki kinevezés azon kitétele, mely szerint „megadunk minden jogot, és rád bízunk minden kötelezettséget, amely ezzel a kormányzással és tekintéllyel jár.”

Véleményem szerint a jelenleg hatályos CIC számos olyan lehetőséget biztosíthat, melynek segítségével a magyar diaszpóra katolikusságának lelkipásztori ellátása megújulhat, s jelenlegi nagyon nehéz helyzetéből új életre kelhet.

Óegyiptomi motívumok egy keresztény apokrif szövegben: Józsefnek, az ácsnak a története

Szűcs Bernadett

A Józsefnek, az ácsnak a története című apokrif irat eredetijének keletkezése az i. sz. 5–6. századra tehető, nyelvezete pedig ógörög vagy szaidi kopt lehetett. A szöveg először az arab nyelvű fordításból vált ismertté (Wallin, 1727), melyet később Tischendorf, német protestáns teológus fordított le latinra (Tischendorf, 1876). A XIX. század második felében a szöveg további, töredékes verziói is ismertté váltak bohairi és szaidi kopt dialektusban (Lagarde, 1883; Robinson, 1896), mely kéziratok az alsó-egyiptomi Szent Makariosz kolostorból, illetve a felső-egyiptomi Szent Shenouda kolostorból kerültek elő. A magyar fordítás 1998-ban készült el (Jelenits (ford.), 1998) a Tischendorf-féle latin verzió alapján.

Két különböző kultúra és/vagy vallás találkozásakor mindig felmerül a kérdés, hogy azok miben és milyen mértékben képesek hatni egymásra. Tylor survival-elmélete (Tylor, 1871) szerint egy adott terület „benszülött” hagyományai és kulturális motívumai akkor is tovább tudnak élni, ha az eredetitől eltérő, idegen hatások válnak körülötte dominánssá. Amikor a kereszténység eljutott Egyiptomba és találkozott az ottani, már görög-római hatásokkal is átítatott óegyiptomi kultúrával számos, e kultúrából származó szimbólum (vö. a crux ansatát az óegyiptomi ḥꜥ jellel) és hagyomány (pl. az óegyiptomi temetkezési szokások bizonyos mértékű továbbélése) bekerült a kopt keresztény vallásba. Ezen elemek beillesztésével, és sok esetben párhuzamba állításával - pl. Ozirisz halála és újjászületése Krisztus halálával és feltámadásával -, bár alapvetően a kereszténység könnyebb terjesztése volt a cél, mégis, pont ez segítette néhány óegyiptomi tradíció és motívum konzerválását az új környezetben.

Előadásomban Józsefnek, az ácsnak a történetét fogom vizsgálni a survival-elemek kimutatásának céljából. A szöveggel korábban Siegfried Morenz német egyiptológus és vallástörténész foglalkozott behatóan, mely eredményeit Die Geschichte vom Joseph dem Zimmermann című könyvében publikálta 1951-ben. Ebben némely esetben említést tesz és feltételez óegyiptomi eredetű elemeket, de nem a teljesség igényével végezte el az ez irányban történő kutatást, következésképpen ahol indokolt, felhasználom eredményeit, ugyanakkor ki is egészítem azokat, továbbá bizonyos részeken összevetem a szöveget más apokrif és/vagy bibliai szöveghelyekkel. Bár az előadás középpontja a szövegelemzés lesz, a megfelelő kontextusba helyezés érdekében elengedhetetlen a szöveg kutatástörténetét, szerkezetét és jelentőségét röviden ismertetni, így ezekre is ki fogok térni.

Komparatív teológia szerepe a 21. századi vallásközi párbeszédben

Ljubanic Ádám

A '70- es évektől kezdve a Katolikus, de más felekezetű teológusok is egyre jobban az inkluzív teológiát kezdték el hangoztatni, ami azért fontos, mert ajtót nyitottak más vallások megismerésére, és arra a tényre is, hogy hordoznak igazságokat magukban (Krisztus kegyelme révén). A vallásközi párbeszéd kulcsfontosságú társadalmi kérdéssé vált mára a migrációnak is köszönhetően. A vallásközi párbeszédnek szolgálnia kell a békét, egymás megértését, illetve közös erőfeszítéseket kell mozgósítania a közös érdekében.

Előadásomban szeretném bemutatni a korporatív teológiát. Ez nem egy dogma, és nem tartozik konkrétan egy valláshoz sem, hiszen bárki alkalmazhatja és eredményeket érhet el vele.

A lényege, magja pedig az, hogy a vallások hittartalmait, szakszavait a saját vallásuk valós gyakorlatában keresi és vizsgálja meg, ezáltal valós képet kaphatunk arról, hogy mi is mozgatja azon a valláson belüli emberek hitét egy konkrét kifejezés kapcsán. James Fredericks ezt így fogalmazta meg: „A komparatív teológiát művelve felállunk a saját hagyományunk foteljéből, és átlépünk a másik számunkra idegen világába, s engedjük, hogy megváltoztassanak és gazdagítsanak az ott talált igazságok”. Bemutatom a komparatív teológia módszereit is, tehát azt, ahogyan eltudunk jutni a párbeszédre egyes vallásokkal. Például az Istenszeretet kifejezés másképp válik élővé, gyakorlativá egy radikális muszlim csoportban és másképp a hinduizmusban. De másképpen egy protestánsnál is. Bemutatom azt is, hogyan tud ez a módszer segíteni abban, hogy megértsük a más vallásúak gondolkodását, teológiáját. Ezen módszer alapja a dialógus – hiszen többek között így közel tudunk kerülni a másik emberhez nyílt módon, úgy, hogy lássam miként gondolkodik, ezáltal fontos, hogy a saját vallásom egyes részleteit, kifejezéseit is felértékelem és jobban megismerem, ezáltal közelebb tudok kerülni a másik vallású emberhez egy-egy témában. A komparatív teológia tehát a kölcsönös megértésre törekszik, igyekszik a maga tényleges mivoltában megérteni a másikat, de közben a saját hagyománya alapján közelíti meg. Persze nem nyújt minden dogmatikai problémára, ellentétre megoldást minden vallás között.

Mai európai társadalmunk nagyon színes vallási palettával gondolkodik, szükségünk van arra, hogy meg tudjuk érteni a másikat, vallási nézeteit, teológiáját, tetteit vezérlő hit elveit, viszont előbb azt kell tudnunk, ezt hogyan tudjuk elérni hatásosan. A komparatív teológia ebben tud segíteni.

Remélem másoknak is javára válik ezen prezentációm és hasznos útravalót tud nyújtani mindenki számára a más vallásúak hitének megismeréséhez és a közös baráti párbeszédhez, együttműködéshez.

Média és ideológia az "ISIS" propagandájában

Fodor István

Az előadás elsődleges célja, hogy betekintést engedjen az „ISIS” (Dā‘ish) ideológiájának egyik központi - de eddig nem igazán körüljárt - tényezőjébe, az apokaliptikus utolsó órához közeledő várakozás eszméjébe, mivel ezáltal lehet megérteni azt is, hogy miért tudott pár év alatt olyan intenzitással a nemzetközi reflektorfénybe kerülni a szervezet, mint ahogy azt megismerhettük. Kiindulván abból, hogy az iszlám valamennyi értelmezésében markánsan központi elemek az eszkatológikus nézetek, így nem meglepő, hogy a legtöbb iszlámra hivatkozó szélsőséges csoportosulás számára is meghatározó identitáskonstruáló faktor a végidő várás, amelyet az „ISIS” új szintre emelt és teljesen a kor körülményeihez igazított. Ebből kifolyólag elengedhetetlen, hogy a szervezet médiája által artikulált vallási interpretációkat mélyebb górcső alá vegyük, és a vallástudomány szemüvegén keresztül elemezzük, hiszen ennek következtében ki fog rajzolódni az is, hogy miért volt – és ideológia szintjén továbbra is – olyan attraktív a fiatalok számára a szervezet. Összességében megállapítható tehát, hogy 1., a prezentáció során a nemzetközi kutatások szempontjából nézve is pionír jelleggel feltérképezésre kerül az „ISIS” értelmében vett vallásos média, 2., és a szervezet által artikulált interpretációk az iszlám vonatkozó koncepcióival is összehasonlításra kerülnek. A megnevezett két pont által ki fog kristályosodni, hogy milyen pillérek mentén építette fel az „ISIS” a vallási dimenzióba involvált médiahasználatát, és eme sarokpontok milyen viszonyban állnak a kurrens iszlám értelmezésekkel.

Albán iszlám

Botye Bence

Az előadásomba szeretnék különösen kitérni ennek az országnak a múltjára pár szóban, utána pedig a közel múltban történt eseményekre, valamint a kommunizmusra. A koszovói helyzetre csupán részben akarok rátérni, mivel a vallás és nyelv nacionalizmussal való kapcsolata igen érdekes, főként egy olyan népcsoport esetében, ami történelmi mértékkel mérve korán vett fel egy vallást.

Viszont a politikai kliséken kívül magának a vallás-gyakorlatnak a szerepére, valamint annak a jelenségre, hogy egy európai ország hogyan képes gyakorolni az iszlámot a Balkán közepén. Fel akarom sorolni a legfontosabb muszlim jogtudósokat, illetve azokat, akik a mai vallási életet befolyásolják. A szufi irányzatokra különösen ki akarok térni, mivel egy másfajta, a számunkra meglepően eltérő módon imádkoznak, és szeretném megnézni, hogy az egyes rendeknek mekkora a népszerűsége a mai modern Albániában.

Ezt követően tárgyalnám azt, hogy mire számíthatunk a jövőben, mik a török és más muszlim, illetve európai hatások a vallásgyakorlatra az országban.

A pesti zsidók első temploma(i)

Dombi Gábor

Amikor a budapesti zsinagógákról beszélünk leggyakrabban az úgynevezett „pesti zsidó háromszögre” gondolunk, tehát a fővárosban, Erzsébetvárosban (VII. kerület) álló három zsinagógára (a Dohány, Rumbach, Kazinczy utcákban). A köztudatban az él, hogy Erzsébetváros a fővárosi zsidóság középpontja. Ez csak megszorításokkal (volt) igaz. A mai Erzsébetváros elődje 1873-ban, Budapest egyesítésekor jött létre, amikor megfelezték a hatalmasra nőtt hajdani Terézvárost, s a városrész Erzsébet királyné nevéét is csak 1882-ben vette fel. A hajdani Terézváros területén pedig jóval több zsinagóga állt (főképp, ha eltekintünk a számtalan egyéb imahelytől), s nem egy ma is áll, sőt működik. E területre tekintve pedig máris legalább ötszögről beszélhetünk (Dessewffy, Vasvári Pál utcaiakkal kiegészülve).

De a ma álló zsinagógákat is megelőzte Pest városában két olyan zsinagóga, amelyet bátran tekinthetünk az újkori pesti zsidóság kibocsátó, sőt vallási irányzata szempontjából meghatározó helyeinek. Mindkét zsinagóga, templom – korukban így nevezték őket – egy helyen, szorosan egymás mellett állt, az úgynevezett Orczy-házban. Az Orczy-ház a fővárosi Király utca és Károly körút sarkán álló, ún. Madách házak helyén állt 1937-ig, s végigkísérte a pesti zsidóság XVIII-XX. századi történetét. Ebben az épületkomplexumban jött létre a pesti zsidóság intézményrendszere: vallási, szociális intézményei, de a ház ennél sokkal több volt: lakóház, kereskedelmi- és kulturális központ, kiszolgálva a zsidó közösség szinte minden szükségletét. Az épület az Orczy bárói család közös tulajdona volt, s a róla szóló írásokban mindig felemlegetett legenda szerint – fénykorában – óránként egy aranyat jövedelmezett tulajdonosainak. Hogy ebből ők valójában mennyit is kaptak kézhez, azt a legenda terjesztői még sohasem vizsgálták.

De nem a legendákat, hanem a két zsidó templom történetét mutatja be tervezett előadásom.

Azas Sálóm / Ácát sálom / שלום עצת.

**Bacher Simon Alkalmi költeményei a „magyar és Erdélyhoni Izraeliták
Egyetemes Gyűléséhez”**

(Kitekintéssel Bacher Simon életére)

Tuna Rita

A vizsgált vers héber nyelvű változata a zsidó vallási ünnepek eszmevilágába enged betekintést, bemutatja a zsidó újév lelkületét és Hanuka ünnepét is, valamint Jákob történetéből a „létra hasonlatot”. Az új korszakot, hasonlítja a költő a zsidó újévhez. A teljes zsidó liturgia, mind a mai napig héber nyelvű, így a hétköznapi vallásgyakorlás legfontosabb „eszköze” a nyelv. A Szent Nyelvvél való foglalkozás, tanulás kultúránk alapja az ókortól napjainkig.

A vers az 1868-ban lezajlott Izraelita Felekezet Egyetemes Közgyűléséhez íródott. Ezt röviden a zsidó történet-tudomány ún. „Kongresszusnak” nevezi. Ez a gyűlés hozta létre a ma Magyarországon létező két domináns vallási irányzatot: az ortodoxiát és a neológiát. Ezért a vers(ek) mind vallástörténeti, mind eszmetörténeti szempontból fontos mondandóval bírnak a modern világban is. Egyúttal a zsidó vallás gyakorlása szempontjából is lényegesek, hiszen a két irányzat több szempontból is eltér egymástól. Erről is írt Bacher Simon.

A fordítás során is ótestamentumi konkordanciákat használtam, mivel ekkor még a modern héber nyelv nem is létezett. Elsősorban a Gerhard Lisowsky: Konkordanz zum Hebräischen Alten Testament, mivel nemcsak héber és német, hanem latin nyelvű is, a pontosabb megértés szempontjából, ezt kiemelném. Ezen kívül felhasználtam Wilhelm Gesenius: Hebräisches und aramisches Handwörterbuch über das Alte Testament című konkordanciáját is. Előadásom bemutatja a bibliai szóhasználatot a héber versben. A neológ tudományban – manapság – fontosnak gondoljuk a bibliai héber és modern héber nyelvnek összehasonlító vallástudományi vizsgálatát is felvetni, ezen kronolektusok nélkül a zsidó vallás eszméje és gyakorlata nem is érthető meg a maga teljességében.

Előadásomban több bibliai példával, idézettel is illusztrálom egyfelől az ünnepek szerepét és fontosságát a zsidó vallási életben, másfelől pedig a zsidó szent iratokra való egyenes utalásokat is bemutatom.

Különlegesen jellemző a magyar neológ hagyományra a tudományágak integrálása. A nagy neológ rabbik és tudósok, amellet, hogy kivétel nélkül kiváló hittudósok voltak, általában nagytudású nyelvészek és irodalmárok is voltak. Ez az a hagyomány, amit előadásommal tovább szeretnék vinni és a Tisztelt Közönségnek bemutatni.

Krúdy és a boszorkányszombat

Balogh Gyula

Amellett, hogy a korszak spiritiszta divathullámainak tekintetbe véve feltételezhetjük, hogy Krúdy Gyula rémalakjait valami misztikus élmény éltette, a szövegekben a kísértetek, gnómok és például boszorkányok vendégül hívásával megteremtett légkör nem csupán hangulati tényező, mert ez a miszticizmussal körbelengtetett szuverén világ önálló feladatokkal látja el szereplőit. Bár nála a rémek megidézésének mozzanata főként a 900-as évek második felében kapott igazán szerepet, már a századforduló előtt is jellemzője volt szövegeinek. Ezt jelzi az 1898-ban mindenszentek és karácsony közt a Pesti Hírlap által közölt sorozat is, amelynek a Kísértetek 2. András jár a lápon című darabját elemzésem tárgyául választottam.

Előadásomban a novellában megjelenő boszorkányszombatot, magát a rituális orgia és emberáldozat kérdéskörét egy általános, a boszorkányperek jogi terminusra támaszkodó bevezetést követően, Mircea Eliade, Kurt Seligmann és George Bataille írásai felől értelmezem. Hipotézisem, hogy a vallástudomány nagyban hozzájárulhat a Krúdy-értelmezés hagyományos kereteinek kiszélesítéséhez.

Természetesen tisztában vagyok vele, hogy a vallási jelenségek, rítusok szerkezetének részletes feltérképezése még akkor is nagy vállalkozás, ha mindazokat a kutató egy novella olvasáshoz kívánja felhasználni. Mégis, előadásom kérdésfeltevését, hogy hoz-e új eredményeket a kiválasztott Krúdy szövegek vallástudományi szempontú értelmezése, olvasása, egy olyan hagyományra alapozom, mely, bár szisztematikusan sosem foglalkozott a Krúdy írásokban szereplő vallási jelenségek, motívumok szerepével, azokat, mint a szöveg háttér építőelemeit, következetesen regisztrálta. Továbbá úgy vélem, annak ellenére, hogy vizsgálatomban az összehasonlító vallástudomány mint az alkalmazott elméleti bázisok egyike szerepel, a kiválasztott anyag újdonságokat ígér. A Krúdy szövegek ugyanis a folklór motívumok mellett a népi vallásosság és a tételes vallások elemeit is játékba hozzák, és bár igaz, hogy így, egy szépíró fantáziáján átszűrődve igen sajátos mintázatot adnak ki, unikális elemeik talán a vallástudomány számára is hozhatnak eredményeket.

Collegium Iovis Cerneni

Szabó Ernő

A római magánegyesületekkel foglalkozó tudományos munkák egyik legtöbbször idézett forrása az a verespataki viaszostábla, amely egy társulat felosztatását rögzíti és alakszerűsége ilyen értelemben egyedülálló. A rómaiak okirataik rögzítésére magánhasználatban – a császárkorban egyre inkább terjedő papirusz és pergamen mellett – viaszostáblákat (*tabulae ceratae*) használtak. A két, három vagy több viaszos falapból összekapcsolt okiratokat *diptychumnak*, *triptychumnak*, vagy *polyptychumnak* nevezték. A táblák összefűzésének és kezelésének módját *senatusi* rendelet szabályozta. A *triptychumok* okiratai ún. kettős okiratok, azaz az okirat szövege kétszer szerepel a táblákon: egy zárt, tanúk által lepecsételt, „eredeti” változatban és egy bármikor hozzáférhető másolatban.

1788. május 20-án az erdélyi Verespatak (Roșia Montană) határában található Lettyhegy Szent József bányájának elfalazott és gálicos vízzel telt melléküregének feltárása során egy teljesen ép római *triptychum* került elő. A Kr. u. 167. február 9-én – tehát a markomannok daciai betörése előtt – *Alburnus Maiorban* kelt latin nyelvű okirat egyedülálló módon enged betekintést egy római magánegyesület (*collegium*) életébe, egészen pontosan annak megszűnésének körülményeibe. A *Iuppiter Cernenus* isten kultusza köré szerveződő *collegium* működése különböző okok miatt ellehetetlenült, ezért az egyesületi tisztségviselők okiratban rögzítették a társulat megszűnését, objektív fogalmazásban, *testatio* formájában. Az okirat bizonyító erejét hét tanú jelenléte biztosította: pecsétjeik nem csupán a lezárt szöveg sérthetlenségét garantálták, hanem azt is, hogy az okirat tartalmáról a jelenlétükben született megállapodás.

Az egyesület elnevezéséből arra következtethetünk, hogy a *collegium Iuppiter Cernenus* tisztelete köré szerveződött. Ennek ellenére a hazai és a nemzetközi szakirodalom gyakran úgy hivatkozik a viaszostáblára, amely a „*collegium funeraticium*” (temetkezési egyesület) felosztatását örökíti meg. A *collegium funeraticium* kifejezés Theodor Mommsen 1823-ban megjelent tanulmánya (*De collegiis et sodaliciis Romanorum. Accedit inscriptio Lanuvina*) óta bevett *terminus technicus* a római egyesületek tárgyaláskor, annak ellenére, hogy a rómaiak nem használták ezt a fogalmat. A *funeraticius* szó melléknévi előfordulása nem igazolt sem speciálisan a *collegium*, sem valamely más főnév jelzőjeként. Kizárólag temetkezési céllal megalakuló társulások valószínűleg nem léteztek. Noha a *collegium Iovis Cerneni* életében fontos szerepet játszott a tagoknak biztosított temetési segély (*funeraticium*), a „*collegium funeraticium*” megjelölés a szóban forgó egyesület kapcsán sem indokolt. A társulat nem hozható kapcsolatba a temetkezési vállalkozókkal (*funerarii / libitinarii*) sem, jóllehet ez még a legújabb szakirodalomban is fel-felbukkan. Ugyanígy a társulat névadó istenségéről, *Iuppiter Cernenus*ről sem jelenthetjük ki, hogy „temetkezési istenség és a sírok védelmezője” volt...

Az előadás során a jelenleg a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött okirat bemutatásán és értelmezésén túl igyekszem a fenti állításaimat megindokolni és válaszokat adni a felmerülő paleográfiai, epigráfiai és filológiai kérdésekre, valamint rávilágítani a vizsgált forrás azon pontjaira, amelyek vallástörténeti szempontból fontos adatokkal szolgálnak számunkra.

Vallás vs. társadalmi struktúrák - Temetkezési rítusok az őskorban

Hegedüs Gabriella

Az európai őskor időszakából fennmaradt azonosítható, szándékos emberi temetkezéseket a legjobban megőrződött emlékek között tartja számon a régészettudomány, így a múlt társadalmainak, az egykori emberek életének rekonstruálásakor ezek vizsgálata az egyik legtöbb lehetőséget nyújtó terület. Ha ehhez hozzávesszük, hogy a temetkezéseket azok motivációja és célja miatt általánosan a vallás témakörébe sorolják, nem meglepő, hogy napjaink egyik legdinamikusabb régészeti diskurzusa, a vallás és a rítus régészete is nagy érdeklődéssel fordul az őskori temetők, temetkezések kérdésköre felé.

A halál utáni rítusokat valóban nagy mértékben megszabhatja a vallás, a hitrendszer által megszabott közösségi norma, az általánosan használt és elfogadott szertartások gyakorlata. Ugyanakkor a temetések társadalmi események is egyben, amelyekben a gyász mellett megjelenik az élők világa is, és a halállal kapcsolatos rítusokat, ünnepeket, cselekedeteket úgy is lehet tekinteni, mint egy lehetőséget arra, hogy a közösség újra tárgyalja, újra teremtsen a társadalmi rendet és hierarchiát. A társadalmi struktúrák olyankor a legdinamikusabbak, amikor valaki meghal, hiszen egy személy elvesztése szükségszerűen együtt járhat azzal, hogy a társadalmat, vagy a családot át kell alakítani. A temetési szertartások tehát a közösség identitásának a megerősítésére is szolgálhatnak, a fenyegetésekkel szembeni stabilizációt is szolgálhatják és a társadalmi státuszok újravitalát is jelenthetik. Márpedig ezekben csak másodlagosan jelenik meg a vallás.

Az előadás a vallástudomány, valamint a régészet legújabb elméleteit, módszereit, eredményeit felhasználva azt a kérdést igyekszik bemutatni, vajon az őskori temetkezési rítusok mennyiben tükrözik az akkori társadalmak hiedelemrendszerét, az egykor élt emberek vallásos elképzeléseit.

Átmeneti rítusok a Ceres kultuszban

Magdus Tamás

Az ókori Róma kutatásának történetében mindig is kiemelt szerepet kapott Róma vallásának megismerése. Az már régóta elfogadott tényként kezelendő, hogy a rómaiak igen szoros kapcsolatot ápoltak isteneikkel és igen fontos volt számukra a vallás, hiszen életük számos pontján megjelent. Habár vannak elképzeléseink, hogy hogyan tekintettek a rómaiak a saját isteneikre, azonban azt látnunk kell, hogy ezt csak kulturális kontextusaikban érthetjük meg. Az istenek irodalmi és művészeti reprezentációinak tanulmányozásával, melyeket azok a férfiak és nők hoztak létre, akik mindennapjának része volt az istenek imádata és ennek segítségével megtudjuk, hogy mit is jelentett egy-egy istenség a társadalomnak. Ez a jelentés rendkívül bonyolult és ez az összetettség egyetlen isteniség alakjában is megjelenhet.

A liminalitás fogalma szorosan kapcsolódik Ceres istennőhöz. Maga a kifejezés a latin *limen*ből, a „küszöb” szóból származik és valaminek a kezdetét vagy valaminek a határ átlépését jelenti az egyik állapotból a másikba. Jó példa erre az életből a halálba lépés vagy a békéből a háborúba kerülés. Az ilyen változások megzavarják a társadalmi egyensúlyt, olyan válságot hoznak létre, amely mind az egyén, mind a társadalom egészét érinti. Sok társadalomban a vallási szertartásokat a válság mimetikus képviselőire és az új államba való átmenet félelmének eloszlatására vezetik be. Az átmeneti rítusokat a társadalmi interakciók új csoportjának létrehozása érdekében végzik. A végső szakaszban újra beilleszti azokat, akik részt vettek a rituálékban egy új vagy megújult társadalmi rendben.

Ceres istennő erősen kapcsolódik az átmeneti rítusokhoz. Az egyén számára az istennő a halálhoz, a születéshez, a házassághoz és a váláshoz is igen szorosan köthető a különböző rítusok segítségével. A római társadalom egésze számára Ceres a mezőgazdaság periodikus rituáléihoz, a *mundus* létrehozásához, az élővilágból az alvilágba történő átjárásához kapcsolódik. Az istennő kötődik továbbá az olyan nem időszakos rituálékhoz, mint a *prodigiumok*, a háború utáni béke megteremtését célzó szertartások, a plebeius magistratusok *sacrosanctitásának* megsértése és azok megbüntetése, akik vétettek a *res publica* ellen.

Előadásomban a források és a vonatkozó szakirodalom segítségével azt kívánom bemutatni, hogy milyen szerepet is játszottak a római társadalomban a Ceres kultuszhoz köthető átmeneti rítusok. Az antik auctorok műveinek segítségével, mint Cicero, Vergilius, Festus, Plutarchos, Varro, rá kívánok mutatni arra, hogy a gyakorlatban hogyan is jelentek meg ezek a rituálék és hogyan alkalmazták őket. Előadásomban öt átmeneti rítust, a születést, a házasságkötést, a válást, a halált és a beavatást kívánom bemutatni. Ennek elsődleges oka az, hogy ezek voltak a leggyakoribbak, amelyek a római emberek életét meghatározták, így a források is sokszor említik azokat, ezáltal jól tudjuk rekonstruálni a rítusokat.

Mimézis mint az elme meghosszabbítása

Tóth Péter

A kortárs elméletalkotás – durván leegyszerűsítve - gyakorlatilag lemondott a kultúra és a társadalmi intézmények eredetének vizsgálatáról, mivel azt az emberi történelem egy teljesen elérhetetlen, megközelíthetetlen momentumának tartja. Azonban René Girard etológiai és etnológiai premisszáik alapján egy olyan elméleti keretet vázolt fel, amelynek középpontjába egy meghatározott alapmechanizmust helyez, az utánzást, amiből deduktív módon levezeti az emberi kultúra eredetét és fejlődését. Ez a törekvés módszertani szempontból talán „naiv”, de elméleti szinten nagyon gyümölcsöző, és az empirikus kutatások számára is nagy potenciál rejlik benne.

René Girard mimetikus elméletét átfogó és rendkívül szerteágazó tematikája miatt lehetetlen osztályozni, címkézni egy adott diszciplína kereteibe. Mindenekelőtt a „vallás elmélete”, mivel a kultúrát, benne az összes intézménnyel a vallás jelenségére vezeti vissza. Másfelől a „konfliktus elmélete” is, mivel a mimetikus elmélet növekvő relevanciáját nem csak a vallásról tett belátásoknak köszönheti, hanem annak is, hogy plauzibilis módon képes magyarázni a társadalomban megnyilvánuló erőszakos konfliktusokat. Girard mimetikus antropológiája révén gyakorlatilag az összes emberrel és társadalommal foglalkozó tudományágat érinti, és egy egységes értelmezési keretbe, mátrixba ágyazza azokat. A mimetikus elméletből kiindulva előadásomban a mimetikus antropológia (ezzel végső soron a mimetikus elmélet) lehetőség-feltételére kérdezek rá. Tehát a kutatásom alapkérdése az, hogy mi az a feltétel, kondíció, amely lehetővé teszi az ember mimetikus természetét, mimetikus hiperérzékenységét. Mind a vallás, mind az egyéni és társadalmi kapcsolatok szempontjából a legalapvetőbb vizsgálati alapegység az ember, ezért a kérdésfelvetésem tágabb értelemben a filozófiai antropológia és vallástudomány metszéspontjára vonatkozik, valláselméleti szempontú.

A kutatási alapkérdésemre a válaszkísérletemet az a hipotézisem jelenti, amely szerint a mimézis, a mimetikus viszonyrendszer az tulajdonképpen egyfajta hibrid (belső és külső elemeket tartalmazó) kognitív rendszernek tekinthető, amelyet az emberi elme dinamikus mivolta tesz lehetővé. Módszertani szempontból elengedhetetlen annak kihangsúlyozása, hogy alapvetően Girard mimetikus elmélete felől közelítem meg a vizsgált kérdést, amelyhez mintegy „elméleti motorként” használom Andy Clark és David Chalmers kiterjedt elme tézisének (extended mind thesis).

Ennek megfelelően előadásom első szakaszában röviden és vázlatosan bemutatom Girard mimézis fogalmát, dióhéjban kitérve az ún. „külső” és „belső” közvetítés alaptípusaira. Ezt követően Clark és Chalmers kiterjedt elme koncepciójának alapvetéseit ismertetem valamint az aktív externalizmus által implikált főbb kérdésfelvetéseket, amelyeket Girard mimézis fogalmával megválaszolva kívánom alátámasztani a hipotézisemet.

A vallásról szóló ismeretek oktatásának relevanciája a pszichológia képzésben

Barcsa Krisztina

A vallás és pszichológia kapcsolata nem csak mély gyökerekre vezethető vissza, de ugyancsak elmondhatjuk, hogy közös múltjukat és jelenüket egyaránt viharosság, felemás viszony jellemzi. Jó példa erre a két, talán legtöbbet emlegetett és legnevesebb pszichológus valláskritikája, valláshoz fűződő viszonya munkásságuk során. Míg Freud műveiben egyetemes kényszerneurózisnak, illetve az emberiség gyerekkorához kapcsolódó - mely gyerekkorból fel kell nőnünk idővel a vallás megszüntetése által - jelenségnek nevezi a vallást, Jung más aspektusból közelíti meg a kérdést. Carl Gustav Jung válogatott előadásai között található a téma szempontjából két olyan kiemelendő írást, amelyekben kifejti, hogy mennyire eltérően viszonyul a vallás és a pszichológia a mentális problémákhoz, azok kezeléséhez. Jung ezen előadásában röviden tesz egy utalást - vagy sokkal inkább javaslatot - is arra vonatkozóan, hogy mennyire gyümölcsöző tudna lenni, ha a pszichológusok és a lelkészek (vagy papok) összedolgoznának a pszichoterápiás kezeléseket során.

Jung javaslata azonban bizonyos szempontból a kortárs társadalom számára is aktuális és releváns - ha nem relevánsabb, mint a kijelentés megszületésének idején. A vallás és pszichológia közös dimenziójával kapcsolatban kiterjedt és gazdag szakirodalommal találkozhatunk külföldön és belföldön egyaránt. Ezen irodalom kisebb része koncentráltan azonban arra a kérdésre, hogy milyen mélységben, mely dimenzió mentén integrált a vallás, mint a kulturális diverzitás egyik alapköve a felsőoktatás keretei között oktatott pszichológusok képzésébe.

Előadásomban a téma számára releváns elméleteken és kutatásokon keresztül igyekszem bemutatni a kérdéskör kortárs helyzetét és azon felvetés relevanciáját, miszerint szükséges és fontos-e a pszichológusképzésbe integrálni a vallási ismeretek oktatását?